

BÜLBÜL ŞİİRİ ETRAFINDA MEHMED ÂKİF'İN DEĞERLER DÜNYASI ÜZERİNE DÜŞÜNCELER¹

*Mehmed Akif's Thoughts on the World of Values, Derived from His Poem "Bülbül"
(The nightingale)*

Hayrettin AYZAZ²

ÖZET

Bu makale, İstiklal Marşı şairimiz Mehmed Akif Ersoy'un değerler dünyasını "Bülbül" şiiri etrafında ele almayı amaçlamaktadır. Değer sözü, gündelik dilden başlayarak farklı ilmî disiplinlere uzanan geniş bir sahada yaygın kullanışı olan bir kavramdır. Manâ ve kapsam itibarıyla değer kavramının derinlikli olarak ele alındığı disiplinlerin başında felsefe ve pedagoji gelmektedir. Edebiyatçılar da sanatın izin verdiği ölçüde değerlerle ilgili olmuşlardır. Bülbül şiiri, yakın dönem tarihimizin kasvetli bir kesitinde, 1920 Temmuzunda Yunanlıların Bursa'yı işgal edişleri üzerine yazılmıştır. Mehmed Âkif, bu şiirinde, Türk-İslâm milletinin Batı karşısında içine düştüğü durumu değerler bağlamında ele alıp teselli aramaktadır. Bülbül şiirinin yazılmasına sebep olan bu "elim" hadiseyi Âkif, şiir dilinin izin verdiği ölçüler içerisinde seçtiği isim, sıfat ve zarf unsurlarıyla harmanladığı kuvvetli bir üslupla anmaktadır. Bu üslup Âkif'in değerler dünyasını da okuyucuya açmaktadır. Bunu milletin, İslâm inancıyla yoğrulan karakterinde saklı temalar olan vatan sevgisi, milliyetperverlik, kahramanlık, hürriyet, istiklâl ve ecdat sevgisi gibi değerleri öne çıkarmak suretiyle yapmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Mehmed Âkif Ersoy, Bülbül, hürriyet, vatan, değer, Bursa.*

ABSTRACT

This paper aim stodeal with the wold of values of Mehmet Akif Ersoy, the poet of ournationalin dependence anthem, in the context of his poem "Bülbül (The Nightingale)". Value is a concept that has an extensive usege within a vast contextranging from the Daily language tovarious scientific disciplines. Of the disciplines in which the concept of value is dealt with profoundly in terms of meaning and scope, philosophyand pedagogy come first. With the effect of these disciplines, the concept of value is also reflected into the works of literature, based on the measures of "art". The poem "Bülbül", dealtwith in this paper, was composed in a gloomy period of ourrecent history, on the invasion of Bursa by the Greek in July 1920. Mehmet Akif seeks forreconciliation for the situation of the Turkish / Islamic nation in terms of values. And, hedeosoby highlighting the dominant themes that are kneaded with the Islamic belief of the Turkish nation such as nationalism, heroism, free domandin dependence.

KeyWords: *Mehmed Âkif Ersoy, Bülbül, value, Bursa, liberty, country.*

Giriş

Değer sözü, gündelik dilden başlayarak felsefe, pedagoji, sosyoloji, teoloji gibi farklı disiplinlerde yer alan bir kavramdır. Bu kavramın sözlüklerdeki karşılığı şöyledir: "*Yerinde olan, aykırı görülmeyen, lâyıık; bir şeyin değdiği karşılık, kıymet; bir şeyin veya kimsenin taşıdığı yüksek ve faydalı vasıflar*" (Ağakay, 1959: 198). "*Kıymet (değer): Bedel, baha, tutar; şeref, onur, itibar*" (Devellioğlu, 1970: 620). Bu tariflerden de anlaşılıyor ki "*değer*", üstün tutulan, itibar edilen bütün maddî-mânevî varlık alanlarını kuşatmaktadır. Değer kavramının derinlikli olarak ele alındığı disiplinlerin başında felsefe ve pedagoji gelmektedir. Edebiyatçılar da değer olarak kabul edilen kavram ve unsurları sanat ölçülerine bağlı kalarak eserlerine yansıtmışlardır.

Yenileşme devri Türk şiirinin önemli ismi Mehmed Âkif de, diğer pek çok manzumesinde olduğu gibi Bülbül şiirinde değerlerle ilgili düşüncelerini doğrudan veya hayâl (imaj) yoluyla ifade

¹ Bu makale, 26-28 Ekim 2011 tarihleri arasında Osmangazi Üniversitesi tarafından düzenlenen "Değerler Eğitimi Sempozyumu"nda sunulan tebliğin gözden geçirilip yeniden düzenlenmiş halidir.

² Yrd.Doç.Dr., Fırat Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü, ELAZIĞ; hayrettinayaz@firat.edu.tr

etmiştir. Mehmed Âkif'in değer dünyasının çerçevesini İslâmiyet'in şekillendirdiği dinî ve millî referanslar tayin etmektedir. Dolayısıyla Âkif, Safahatında yer alan şiirlerinde değer hükmü taşıyan temaları İslâm inanç ve ahlakıyla ilişkilendirmiştir. Safahat'taki manzumelerin çoğunda yer alan *imân, şehâdet, helâl, cennet, ezân, mâbet, vecd, bayrak, sancak, hilâl, yıldız, hak, hürriyet, istiklâl, yurt, vatan, millet, harem-gâh ve nâ-mahrem* gibi kelime ve kavramlar birer sembol değer olarak ele alınmıştır.

1. Mehmed Âkif'in Hamasi Şiirleri ve Bülbül

Her milletin edebiyatında, önemli mevkie sahip şairlerin manzumeleri arasında biri veya bir kaç kolektif hafızada derin iz bırakırlar. Mehmed Âkif'in de gerek şiir tekniği bakımından gösterdiği sağlamlık gerek söyleyişteki ustalık bakımından pek çok şiiri vardır. Ancak bunların içerisinde, *Çanakkale Şehitlerine* adanan manzume ile *Bülbül ve İstiklâl Marşı* şiirleri Safahat'ta bir abide gibi yer almaktadır. Her üç şiir de Batılıların Türk-İslâm yurtlarını işgal edişleri ve I. Dünya Harbi ile Milli Mücadele'nin hükmettiği zaman ve mekânın insanı kuşatan pesimist ortamında kaleme alınmışlardır. Denebilir ki, Çanakkale şehitlerine adanan manzume, Batılı emperyalist güçlere karşı destansı bir direnişin zaferini haykırırken millî marş olarak tasarlanan İstiklâl Marşı, karakteri dolayısıyla Müslüman Türk milletine ümit aşılamıştır. Zaman, muhteva ve ifade itibarıyla her iki şiirle akraba olan Bülbül manzumesi ise hissiyat bakımından onlardan farklılık göstermektedir. Çünkü bu şiirin katmanlarına yayılan bir karamsarlık hâkimdir: Yaşanan işgal ve zulüm hadiseleri Bülbül şiirinde okuyucuda trajik bir hissiyat uyandıracak dil ve üslupla anlatılmaktadır.

2. Şiirin Varoluş Hikâyesi

Bülbül şiiri, yakın dönem tarihimizin kasvetli bir kesitinde, 1920 Temmuzunda Yunanlıların Bursa'yı işgal edişleri üzerine yazılmıştır. Şiir, ana düşüncesi itibarıyla yurdun bir bölümünün işgal edilmesini tasvir ve hikâye ediyor; buna karşılık şairin bu durum karşısındaki infial duygularını da yansıtıyor. Safahat'ın VII. Kitabı "*Gölgeler*"de yer alan Bülbül şiiri, Mehmed Âkif'in mebus sıfatıyla bulunduğu Ankara'da Taceddin Dergâhı'nda yazılmış ve Sebilürreşad mecmuasının 7 Mayıs 1921 tarihli nüshasında yayınlanmıştır. (Düzdağ, 1991: 458). Âkif bu şiirini, "*Basri Bey oğlumuz*" ifadesiyle I. Meclis'te Karesi (Balıkesir) mebusu olarak bulunan Hasan Basri Çantay'a ithaf etmiştir. Şiirin altına düşülen şu notta, bir bakıma manzumenin varlık sebebi de izah olunmaktadır: "*Bu manzume yazılırken Yunan istilasını altındaki topraklarımıza, hususiyile Bursa'ya dâir elim haberler geliyordu.*" (Düzdağ, 1991: 458) Nitekim şairle beraber Ankara'da Taceddin Dergâhı'nda bulunan Eşref Edib de bu notu şu ifadelerle teyit etmektedir:

"Üstad, Taceddin Dergâhı'nda bu şiiri yazarken (9 Mayıs 1337) Yunan ordusu Yalova Gemlik civarında Müslüman köylerini yakıyor, İzmit'te çoluk çocuğu bir haneye doldurarak ateş ediyor, birçok Müslümanların burun ve kulaklarını kesiyordu. Gonaris, İngiliz gazetelerine vuku bulan beyanlarında: 'Biz ehli salib harbi yapıyoruz!' diyordu." (Eşref Edib, 1960: 170)

Varoluş sebebi bir faciaya dayansa da Mehmed Âkif'in bu şiiri çok sevdiğini, zaman zaman okuduğunu yine Eşref Edib haber vermektedir: "*Basri'ye ithaf ettiği –Basri Bey Oğlumuz- (Bülbül) şiiri için de çok uğraşmıştı. Bu şiirini çok sever, çok tekrar ederdi. Bunu okurken heyecana gelir, adeta rengi değişirdi.*" (Eşref Edib, 1960: 168)

3. Şiirin Düzenlenişi

Hezec bahrinin 4 *mefâilün* vezniyle yazılan şiir, mesnevi düzeninde olup beyit bütünlüğüne sahiptir. Âkif, diğer şiirlerinde olduğu gibi, Bülbül'de de manayla beraber şekil mükemmelliğine önem vermiştir. "Haşiv" sayılacak gereksiz söz uzatmalarından uzak bulunan Bülbül şiirinde vezin, kafiye ve cümle düzeni kusursuz bir plana sahiptir.

Bülbül şiiri iki bölümde incelenebilir: Okuyucunun his ve hayallerini harekete geçirmek amacıyla tabiat tasvirlerinin yer aldığı birinci bölüm (ilk 26 mısra) ve Yunan kuvvetlerinin istila ettikleri Bursa'da sergiledikleri vahşetin nakledildiği ikinci bölüm. Şiirin ilk bölümü, yapı, dil ve

ifade bakımından ikinci bölümden farklılık göstermektedir. Sanat ve estetik kaygılarının öne çıktığı bu bölümde Âkif, karamsar ruh halini tabiatın bir unsuru olan bülbül imgesi etrafında çeşitli ifade vasıtalarıyla okuyucuya sezdirmektedir. İkinci bölümde ise düşman kuvvetlerinin Bursa'da sergilediği mezalim daha açık bir ifadeyle anlatılmaktadır. Şiirde ele alınan temalar değer bağlamında incelendiğinde, Türk milletine özgü seciye ve meziyetlerin yüceltildiği, İstilacı Batılı güçlere has menfi huy ve davranışların ise alçaltıcı ifadelere büründüğü görülmektedir.

Bülbül şiirini düzenlerken gelenekten yararlanmayı ihmal etmeyen Âkif, şiirine kasidelerde yer alan nesib bölümündeki "bahariye"yi hatırlatan bir giriş yaparak okuyucunun tahayyül ve tasavvurunu bir vâdi üzerinde toplamıştır. Şiirin ilk mısralarındaki bu vâdi tasviri, diğer bir sanat dalı olan resme de yaklaşır. Böylece Âkif, bülbül başta olmak üzere tabiattaki pek çok unsuru, güçlü bir tasvirle şiirin dokusuna dâhil ederek bunlara birer "sembol değer" hüviyeti kazandırmıştır.

4. Bülbül Şiirinin Değer Deseni

4.1. Vatan Temi

"Vatan" idesi, Mehmed Âkif'in öncülüğünü yaptığı "İslamcılık" düşüncesinde -bir kült hâline getirilmese de- merkezi bir hüviyet kazanmış, değer olarak kabul edilen diğer temaların ise ancak onunla bir mana kazandığı söylenebilir. Âkif, Bülbül şiiri de dâhil manzumelerinin çoğunu yazdığı devirde henüz Osmanlı Devletinin hükümrânlığı devam etmekteydi. Bu devletin dominant karakterini ise İslâm imân, ahlâk ve kültürü oluşturmaktaydı. Dolayısıyla Âkif, -bir ön kabuldeğer olarak gördüğü unsurların varlığını ancak istiklâlini elinde bulunduran bir vatanla mümkün olabileceğini düşünmektedir. İstiklâl Marşı ve Bülbül şiirleri başta olmak üzere pek çok manzumesinde bunu görmektediriz.

Bir "üst dil"lin mahsulü olan şiirin ihtiyaç duyduğu ifade vasıtaları önemli ölçüde edebî sanatlardır. Mehmed Âkif de Bülbül şiirinin başlangıç kısmında, istila zamanlarında ülkenin sürüklendiği kasvetli hâli, istiare, telmih ve tenasüp gibi sanat ifadeleriyle okuyucuya sezdirmektedir. Kapalı istiareyle vatan zümrüt gibi bir vâdiye benzetilirken şairin "ben"i de bir bakıma bu vatan üzerinde yaşayan milletin hissiyatına tercüman olmaktadır. Şair, trajik bir hâlin nakledilmesinde, söz sanatlarının zengin çağrışımlarından yararlanarak şiirini kuruluktan kurtarıp ona bir lirizm kazandırmıştır. Tahkiyeli metinlerdeki planı hatırlatan bir kompozisyonla şiirine giriş yapan Âkif, böylece okuyucunun dikkatini celbetmeyi başarmıştır. Bunu yaparken de, birazdan keskin ifadelerle nakledeceği facianın ipuçlarını verir:

İlk başta açıklamadığı sebeplerden dolayı bütün dünyaya küskün olan şair, akşam sularında artan bunaltıdan ötürü şehirden kaçıp kırlara sığınır. Bu kaçış ve sığınma duygusu, teselli arayan bir ruhun arayışlarıdır. Ancak şairin muhtaç olduğu teselli, "karanlık"ın istilasından uzak değildir:

Nihâyet bir zaman kırlarda gezmiş, köyde kalmıştım.
Şehirden kaçmak isterken sular zaten kararmıştı;
Pek ıssız bir karanlık sonradan vâdîyi sarmıştı.
Işık yok, yolcu yok, ses yok, bütün hilkat kesilmiş lâl...
Bu istiğrakı tek bir nefha olsun etmiyor ihlâl.

Şaire göre vâdideki bu suskunluk, aslında insanlığın dûçar olduğu sükûtle eşdeğerdir:

Muhîtin hâli "insâniyet" in timsâlidir sandım

Şair, girdiği bu sessiz ve karanlık ortamda hafızasını toplayarak mâziye uzanıyor ancak mâzi de onu teselli etmez:

Dönüp mâziye tırmandım, ne hicranlar, neler andım!
Taşarken haşrolup beynimden artık bin müselsel yâd,

Söyleyişteki ahenk kadar bu manzumeyi orijinal kılan cihetlerden biri de kompozisyonudur. Bu kompozisyonda unsurlar yerli yerinde konumlanmıştır. Âkif, şiirde “*elim*” hadiseye dair görüş ve düşüncelerini ifade ederken bir muhatap aramış, bu muhatap ise şiire ismi verilen bülbüldür. Divân şairleri, yalınkat bir anlayışla bülbülü âşık'ın sembolü olarak şiirlerine dâhil etmişlerdi. Bülbül âşık'ı, gül ise mâşuk'u sembolize etmekteydi. Oysa yenileşme devri Türk edebiyatında şairler, bülbülü hürriyetin sembolü olarak görmüşler, bu yoldaki görüş ve düşüncelerini ona yükledikleri bazı özelliklerle ifade etmişlerdir.³ Mehmed Âkif de ülkenin içine düştüğü sıkıntıları nakletmede bülbül imgesinden yararlanmıştı.

İşgal ve zulüm karşısındaki infialini ortaya koymada vâdinin tâcidarı olan bülbülü bir sembol değer olarak ele alan şair, bu kuşun kopardığı enin ve feryatlarla kendi muzdarip dünyası arasında bir benzerlik kurmuş, ardından birtakım karşılaştırmalara girişmiştir. Şair, ifadesini güçlü kılmak ve ruhlar üzerindeki etkisini artırmak maksadıyla bülbülün sıradan ötüşünü, özenle seçtiği kelimeler vasıtasıyla farklı biçimde yansıtmıştır:

Karanlıkların sinelerinden fıskıran uzun bir feryat, vâdideki durgun, vecidli sükûneti aniden dağıttıyor. Bu yakıcı eninler, vâdide aks-i sedâyâ yol açarak her şeyi ürpertiye hapsediyor. Şair, bülbülün bu ötüşünü, kıyamet gününü haber veren İsrâfil'in Sûr'una benzetiyor:

Zalâmın sînesinden fıskıran memdûd bir feryâd.
O müstağrak, o durgun vecdi nâgâh öyle coşturdu:
Ki vâdiden bütün, yer yer, eninler çağlayıp durdu.
Ne muhrık nağmeler, yâ Rab, ne mevcâmevc demlerdi:
Ağaçlar, taşlar ürpermişti, gûyâ Sûr-ı Mahşer'di!

Daha önce de temas edildiği gibi Âkif'in fikriyatında “vatan” temi, yüceltilmeyi hak eden bir önemi haizdir. Nitekim İstiklâl Marşı'nın bir kıt'asında Âkif, vatanı Cennet'e benzetmiştir:

Bastığın yerleri “toprak” diyerek geçme tanı!
Düşün altındaki binlerce kefansız yatanı.
Sen şehîd oğlusun, incitme, yazıktır atanı,
Verme, dünyâları alsan da, bu cennet vatanı.

Bu cennet teşbihi, Bülbül'ün ilerleyen mısralarında “Mev'a” olarak yerini alacaktır.

Bülbülün ötüşüne yüklediği çağrışımlardan yola çıkan şair, okuyucunun ilgisini temel değer olarak gördüğü vatan (yurt) temi etrafında topluyor:

Kızıl gülşenlerle bezenmiş yemyeşil bir yurda sahip bülbül, orada hürriyet içerisinde yaşamaktadır. Bu kuş, o kadar hürdür ki, canı istediğinde bir uçuşta en uzak mesafeleri kanatlarının esiri haline getirebiliyor. O halde bu feryatları koparmasının sebebi, manası nedir:

Eşin var âşiyânın var, bahârın var ki beklerdin.
Kıyâmetler koparmak neydi ey bülbül, nedir derdin?
O zümrüt tahta kondun, bir semâvî saltanat kurdun,
Cihânın yurdu hep çiğnense, çiğnenmez senin yurdun!
Bugün bir yemyeşil vâdi, yarın bir kıpkızıl gülşen,
Gezersin hânumânın şen, için şen, kâinatın şen!
Hazansız bir zemîn isterse, şayet rûh-ı serbâzın,
Ufuklar, bu'd-i mutlaklar bütün mahkûm-ı pervâzın.
Değil bir kayda, sığmazsın - kanatlandın mı - eb'âda

³ Nitekim, Namık Kemâl, meşhur “Hürriyet Kasidesi”nde bülbülü hürriyetin sembolü olarak görür:

Mahv eder kendini bülbül bile hürriyet için
Çekilir mi bu belâ âlem-i pür-mihnet için

4.1.2. Hürriyet temi

Âkif, vatan temiyile birlikte andığı hürriyet kavramını bir değer olarak sürekli yüceltmıştır. Şairin, bülbülün yaşadığı yerleri tasvir ederken kullandığı “âşîyan, bahâr, zümrüt taht, saltanat, hânûmân, hazansız bir zemin, rûh-ı serbâz” gibi kelime ve terkipleri, istiklalini muhafaza eden ve üzerinde hür bir milletin yaşadığı vatan idesini imâ eden semboller olarak düşünmek gerekir. İşte bundan dolayıdır ki, bütün bu imkânlarla sahip bülbülün hayatı, hürriyet peşinde koşan herkes için bir amaç olmaktadır:

Hayâtın en muhayyel gâyedir âhrâra dünyâda.

Dilin tabii akışı içinde soru cümlelerinin önemli bir yeri vardır. Yazar (şair), görüş, düşünce ve kanaatlerinin okuyucu üzerindeki etkisini pekiştirmek maksadıyla bazen soru sorar. Âkif de, hürriyetin değerini güçlendirmek için bülbülün ötüşüne farklı anlamlar yükleyerek soru soruyor:

Neden öyleyse mâtemlerle eyyâmın perişandır,
Niçin bir katrecik göğsünde bir umman huruşândır?

Savaşlardaki mağlubiyetlerimiz sonrasında içine düştüğümüz feci durumu, bülbülün ötüşüne yüklediği manâlarla izah etmeyi sürdüren Âkif, bu yolda bülbüle seslenirken vatan (yurt) ve hürriyet gibi değerlerin kendi dünyasında silindiğini ifade ediyor:

Hayır mâtem senin hakkın değil... Mâtem benim hakkım;
Asırlar var ki, aydınlık nedir, hiç bilmez âfâkım.
Teselliden nasîbim yok, hazan ağlar bahârımda;
Bugün bir hânûmansız serserîyim öz diyârımda.
Ne hüsrandır ki: Şark'ın ben vefâsız, kansız evlâdı,
Serapa Garb'a çığnettim de çıktım hâk-i ecdâdı!

4.1.3. Mâzi ve Tarihî Şahsiyetlerin Yüceltilmesi

Yunanlıların Bursa şehrini işgal edişleri ve bu tarihî kentte tahribat yapmaları şairi derinden üzmüştür. Bülbül şiirinin yazılmasına sebep olan bu “elim” hadiseyi Âkif, şiir dilinin izin verdiği ölçüler içerisinde seçtiği isim, sıfat ve zarf unsurlarıyla harmanladığı kuvvetli bir üslupla anlatmaktadır. Bu üslup Âkif'in değerler dünyasını da okuyucuya açmaktadır.

Bülbül şiirinin genel konteksti içinde değer olarak telakki edilecek temlerden biri de tarihimiz ve önemli şahsiyetlerdir. Mehmed Âkif, tarihe intikal eden şahsiyetlere Safahat'ta sıkça yer verir. Âkif'in andığı bu şahsiyetler Türk-İslâm tarihinin önemli simâlarıdır. Şair bu şahsiyetlerden ya doğrudan adlarını anarak veya “ced”, “ecdad” şeklinde toptancı bir adlandırmayla bahsetmektedir. Bülbül şiirinde yüceltilen birer değer olarak kendilerinden bahsedilen tarihî şahsiyetler, *Selahaddin-i Eyyubî, Osman Gazi, Orhan Gazi, Yıldırım Beyazıt ve Fatih Sultan Mehmed*'dir. Bu şahsiyetler, kendilerine has meziyet ve yüksek seciyeleriyle şiire dâhil olmuşlardır. Şairin, Selahaddin-i Eyyubî ve Fatih Sultan Mehmed'i bir arada anması sebepsiz değildir; bu iki sultanın ortak vasfı Kudüs ve İstanbul gibi iki önemli şehrin fatihleri oluşlarıdır. Selahaddin-i Eyyubî (1138 - 1193), Haçlılara karşı verdiği emsalsiz mücadelesi ve Kudüs fatihi olarak tarihe mal olmuş bir simâdır. Şair, bu üstün vasıflarından ötürü Selahaddin'i diğer bir manzumesi, Âsım'da “*Şark'ın sevgili sultanı*” olarak sevmiş ve yüceltmıştır:

Sen ki, son ehl-i salîbin kırarak savletini,
Şarkın en sevgili sultânı Salâhaddîn'i,

Selahaddin, Bülbül şiirine de aynı hissiyatın coşkusuyula dâhil olmuştur. Şair bir diğer fatih, İstanbul'un fatihi Sultan II. Mehmed'i de aynı duygularla anlatmaktadır. Bu iki tarihi şahsiyet, önemli bir değer olan yurt (vatan)la ilişkilendirilmişlerdir:

Hayalimden geçerken şimdi, fikrim hercümerc oldu,
Salâhaddîn-i Eyyübî'lerin, Fâtih'lerin yurdu.

Diğer bir kısım manzumelerinde de görüldüğü gibi Âkif, farklı inanç ve kültürlerle sahip iki ayrı dünyayı “Şark-Garb” ekseninde ele alır. Şark, türlü sebeplerden dolayı bugün eski gücünde değildir; geri kalmıştır. Böyle olmakla beraber şanlı bir mâziye sahip olan Şark, her şeyden önce masûmiyetin, asaletin ve erdemlerin dünyasıdır. Oysa “*Tek dişi kalmış canavar*” görünümündeki Garb, bu değerlerden mahrum kaldığı bir yana, mütecaviz ve istilacıdır; Türk - İslâm yurtlarını işgal etmiştir.

Bilindiği gibi Şark'ta, inananları mabetlerde icra edilen ibadete dâvet eden vâsita “ezan”dır, Garb'da ise “çan”dır. Çanın diğer bir adı da nâkûs'tur. Yunanlıların Bursa'yı işgal etmeleriyle Osmanlı Devleti'nin bânisi Osman Gazi'nin kabri üstünde ezan susmuş onu yerini şimdi çan “*inleme*”leri almıştır. Bunu alçaltıcı bir durum olarak gören şairin hayıflanmaları kaygıya dönüşüyor: Ezanın susması demek Allah'ın isminin fezadan silinmesi manasına gelecektir:

Ne zillettir ki: Nâkûs inlesin beyninde Osman'ın;
Ezan sussun, fezâlardan silinsin yâdı Mevlâ'nın!

Yunanlıların işgaline uğrayan Bursa, Osmanlı Devleti'nin ilk payitahtıdır. Bu şehrin fatihi Orhan Gazi'dir. Torunu Yıldırım Beyazıt ise bu şehri imar etmiş, meşhur Ulu Camii yaptırmıştır. Yunanlılar bu iki sultanın hatıralarını da kirletmişler, tarihî câmiyi de tahrip etmişlerdir. Şair bunu naklederken mefahirimiz olan mâziyi “*şevket, kudret, satvet, muazzam*” gibi yüceltici kelimelerle anar. Batılı (Yunanlı) güçler ise şairin yücelttiği bu kıymetleri değersizleştirmişler, bu şevketli mâziyi serâba çevirip Osmanlı'nın gücü (satvet)nü harap edip toprağa gömmüşlerdir. Üstelik Orhan Gazi'nin “*muazzam*” kabrini de alçakça çiğnemişlerdir:

Ne hicrandır ki: En şevketli bir mâzi serâp olsun;
O kudretler, o satvetler harâb olsun, türâb olsun!
Çökük bir kubbe kalsın ma'bedinden Yıldırım Hân'ın;
Şenâatlerle çiğnensin muazzam Kabri Orhan'ın!

Söz konusu işgal, Akif'in çok önem verdiği vatanın bütünlüğü ve bağımsızlığını ortada kaldırmıştır. Şair açıktan söz etmese de büyük değer attığı vatanın yerine ulvi manalar ifade eden başka kelimeler kullanmıştır. Bunlar: Birlik ve bütünlüğün diğer bir ifadesi olan “*Vahdet-gâh*”, *Me'vâ* (Cennet)'yi andıran yurt; yine bu yurdun özünde barındırdığı *harem-gâh* ve buraya girmesi caiz olmayan *nâ-mahrem*'lerdir.

Ne heybettir ki: Vahdet-gâhı dînin devrilip, taş taş,
Sürünsün şimdi milyonlarca me'vâsız kalan dindaş!
Yıkılmış hânümânlar yerde işkenceyle kıvransın;
Serilmiş gövdeler, binlerce, yüz binlerce doğransın!
Dolaşsın, sonra, İslâm'ın harem-gâhındanâ-mahrem...
Benim hakkım, sus ey bülbül, senin hakkın değil mâtem!

Sonuç ve Tartışma

Maddî-mânevî varlık alanlarını kuşatan “*değer*” kavramı, birçok disiplinle ilişkilendirilmektedir. Bu disiplinlerden biri de edebiyattır. Yenileşme devri Türk edebiyatının önemli ismi Mehmed Âkif de değer kavramını, dünya tasavvuruna denk düşen muhtevasını şiirinin dokusuna taşıyan bir sanatkârdır.

Mehmed Âkif, sorumlu bir aydın tavrıyla cemiyeti ilgilendiren hemen her konuda fikirlerini sanat ölçülerine bağlı kalarak ifade etmiştir. Safahat'ına bu gözle bakıldığında konuyla alakalı pek çok manzumesinin olduğu görülecektir. Âkif'in değer konteksti içinde başat değerler olarak *iman, şehadet, helâl, cennet, ezan, mâbet, vecd, bayrak, sancak, hilâl, yıldız, hak, hürriyet, istiklâl, yurt, vatan, millet, harem-gâh ve nâ-mahrem* gibi kavramlar öne çıkmaktadır. Âkif, bu değerlerden bir kısmını, Bülbül şiirinde sanat heyecanlarının beslediği yüksek bir anlatımla okuyucuya açmaktadır.

Mehmed Âkif de, diğer pek çok manzumesinde olduğu gibi Bûlbûl şiirinde değerlerle ilgili düşüncelerini doğrudan veya hayâl (imaj) yoluyla ifade etmiştir. Mehmed Âkif'in değer dünyasının çerçevesini İslâmiyet'in şekillendirdiği dinî ve millî referanslar tayin etmektedir. Dolayısıyla Âkif, Safahatında yer alan şiirlerinde değer hükmü taşıyan temaları İslâm inanç ve ahlakıyla ilişkilendirmiştir. Safahat'taki manzumelerin çoğunda yer alan *imân, şehâdet, helâl, cennet, ezân, mâbet, vecd, bayrak, sancak, hilâl, yıldız, hak, hürriyet, istiklâl, yurt, vatan, millet, harem-gâh* ve *nâ-mahrem* gibi kelime ve kavramlar birer sembol değer olarak ele alınmıştır.

KAYNAKÇA

- Ağakay, Mehmet Ali (1959). **Türkçe Sözlük**. Ankara: TDK Yayınları.
- Avcı, Nabi (2007). **Toplumsal Değerler ve Gençlik: Bir değerler Sosyolojisi Denemesi**, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Devellioğlu, Ferit (1970). **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat**. Ankara: Aydın Yayınevi.
- ERİŞİRGİL, Emin (1986). **İslamcı Bir Şairin Romanı**, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Ersoy, Mehmet Âkif (1991). **Safahat** (Ed.: Ertuğrul Düzdağ). İstanbul: İz Yayıncılık.
- Eşref Edib (1960). **Mehmed Âkif: Hayatı-Eserleri**. İstanbul: Abdullah Işıklar Yayınevi.
- KUNTAY, Mithat Cemal (1986), **Mehmed Âkif: Hayatı-Seciyesi-Sanatı**, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Okay, Orhan (2000). **Mehmed Akif: Bir Karakter Heykelinin Anatomisi**, Ankara: Akçağ Yayınları.